

БРОШУРА СПРЕЧУВАЊЕ НА КОРУПЦИЈА ВО ЈАВНИТЕ НАБАВКИ

Сектор за нормативна дејност, обуки и
меѓународни односи

2016

Јавните набавки се главниот начин преку кој функционира државната власт и се трошат јавните средства. Сузбивањето и спречувањето на корупцијата во јавните набавки е клучен фактор за подобрување на ефикасноста во јавните политики.

Министерство за финансии
Биро за јавни набавки

Вовед

Договорите за јавни набавки се двигатели за имплементирање на јавните политики во една држава. Со превенција на судирот на интереси и корупцијата при доделувањето на договорите за јавни набавки, ефикасно ќе се намалат можностите за коруптивни појави во сите случаи каде постои можност од донесување на одлуки на штета на јавниот интерес, а во корист на приватниот интерес на службените лица на среден и долг рок.

Корупцијата во форма на поткуп на лица кои ги злоупотребуваат своите овластувања во приватниот или државниот сектор, се јавува преку различни форми на злоупотреба. Секогаш, двете страни во коруптивната зделка немаат интерес за пријавување на корупцијата пред надлежните органи.

Според тоа, најголем проблем во борбата против корупцијата е недостатокот на стручни кадри за откривање на истата. Со оглед на бројните отворени прашања непходно е да се работи многу на ова поле.

Треба да се напомене дека основните принципи на јавните набавки имаат големо влијание врз можноста од појава или спречување на корупцијата.

Што претставува Корупцијата?

Корупцијата е феномен кој се јавува во сите современи држави, без оглед на државното уредување, правните или пошироките општествени традиции.

Во најширока смисла, корупцијата претставува искористување на функцијата, јавните овластувања, службената должност и положба заради остварување на одредена противправна корист за себе или за некој друг.

Под **корист** се подразбира остварување на секој вид корист, погодност или предност за себе или за друг. Иако како феномен се јавува во сите современи држави, корупцијата е особено карактеристична за земјите во транзиција, во кои се развиваат демократијата, човековите права и пазарната економија. Дополнителен проблем за овие земји се недоволно изграденото законодавство, слаби институции за контрола на приходите и трговијата, слабиот државен систем и слично.

Корупцискиот систем се дефинира како заедница која делува надвор од контролата на државата и јавноста

Внатрешните правила на корупцискиот систем се почитуваат многу строго

Паралелно со државниот систем, се јавува и егзистира и корупцискиот систем и како таков може да се дефинира како заедница која делува надвор од контролата на државата и јавноста. Внатрешните правила на корупцискиот систем се почитуваат многу строго, што не е случај со почитувањето на законите на државата. Материјалната штета од корупциските зделки ги руши и разградува темелите на државниот систем и моралот. Корупцијата ја нарушува деловната клима и вистинската конкуренција на пазарот. Доведува до загуба на економските ресурси, а со тоа го намалува и економскиот пораст. Корупцијата ги поткопува институциите на системот, доведува до ерозија на правната држава, правната сигурност и легалните постапки а со ова ја уништува довербата на граѓаните кон системот.

Се поставува прашањето со кои механизми една современа држава може да одговори на предизвикот на корупцијата?

Секоја држава, како соодветен одговор во борбата против корупцијата, мора да изгради национална политика за превенција и репресија на корупцијата. Антикорупциската политика треба да ги стимулира надлежните државни институции, во соработка со другите општествени чинители инволвирани во проблематиката на корупцијата.

Како најголема опасност од современиот криминал се јавува инвестирањето на криминално стекнатите пари во легални работи преку перење на пари и корупцијата. Имајќи предвид дека со ваквите дејности од криминален карактер не плаќаат даноци и давачки, криминалните субјекти прават големи штети на државата.

Имено, криминалот има тенденција да навлезе во легалната сфера на стопанството и да претставува негова конкуренција. Перењето на пари претставува секундарна фаза на организираниот криминал и корупцијата, кое претставува прикажување на нелегално стекнатите богатства како легален приход.

Корупцијата во форма на поткуп на лица кои ги злоупотребуваат своите овластувања во приватниот или државниот сектор, се јавува преку злоупотреба на државните службеници, непотизам, присвојување на фондови, злоупотреби со

најразлични потврди, лиценци и слично. Секогаш, двете страни во коруптивната зделка немаат интерес за пријавување на корупцијата пред надлежните орган.

Најголем проблем во борбата против корупцијата е недостаток на стручни кадри за откривање на истата, со оглед на тоа дека директно се нанесува штета на државата. Со оглед на бројните отворени прашања непходно е да се работи многу ова поле.

Двете страни во коруптивната зделка немаат интерес за пријавување на корупцијата пред надлежните органи.

Законско регулирање на борбата против корупцијата во Република Македонија

Основата на правната рамка за борба против корупцијата во Република Македонија претставува Законот за спречување на корупцијата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 28/02, 46/04, 126/06, 161/08 и 145/10). Водечка институција надлежна за спречување на корупцијата во Република Македонија е **Државната комисија за спречување на корупцијата** (Државната комисија) – формирана во 2002 година како самостојна и независна институција во вршење на работите определени со закон и има својство на правно лице. Државната комисија за спречување на корупцијата ги остварува своите законски надлежности во спречувањето на корупцијата и судирот на интереси во рамките на законите и со алатките што и се ставени на располагање, работејќи напоредно и на планот на превенцијата и на полето на репресијата на општествено штетните однесувања што се составен дел на корупцијата како општествен проблем.

Ценејќи ја посебната важност на меѓуинституционалната соработка како услов за ефикасна борба против корупцијата, Државната комисија за спречување на корупцијата во 2007 година потпиша Протокол за соработка меѓу 17 институции со надлежности на полето на спречувањето на корупцијата и судирот на интереси, кој се покажа како корисна алатка за брза размена на информации и документи со што се придонесе за ажурирање на постапувањето на вклучените институции, а кој овозможува јакнење на непосредната соработка преку заедничка работа врз специфични и посложени случаи на корупција, меѓусебна стручна помош и заеднички настап во измената на регулативата од надлежност на соодветните институции. Бирото за јавни набавки е исто така потписник на овој протокол. Во рамки на соработката воспоставена со овој Меморандум, Бирото за јавни набавки беше активно вклучено при изготвување на Државната програма за превенција и репресија на корупцијата и превенција и намалување на појавата на судир на интереси 2016 -2019 со Акционен план за постапување. Државната комисија е составена од седум

членови, именувани од Собранието на Република Македонија со мандат од 4 години со право на уште едно именување („Службен весник на Република Македонија“ бр. 145/2010). Членовите својата функција ја вршат професионално, а работниот однос им мирува. Повеќе податоци за работењето на Државната комисија за спречување на корупцијата можете да добиете на следниот линк: <http://www.dksk.org.mk/>

Основните принципи на јавните набавки во функција на борба против корупцијата

Основните принципи на јавните набавки имаат големо влијание врз можноста од појава или спречување на корупцијата.

Принципот на **еднаков третман и недискриминација** подразбира сите економски оператори да имаат исти права при примената на законската регулатива која се однесува на јавните набавки, што подразбира однесување на ист начин во идентични ситуации или да не се однесуваме на ист начин во различни ситуации. Од аспект на антикорупциската политика овој принцип е значаен бидејќи го забранува фаворизирањето на одредени субјекти. Овој принцип претставува и општ принцип на прописите на Европската унија кој е директно наведен во Договорот за формирање на Европската унија во член 12, во кој се забранува дискриминација на основа на државјанство.

Транспарентноста е значаен фактор кој ги обезбедува основните принципи на системот за јавните набавки, особено конкуренцијата и интегритетот во јавните набавки. Имено, обврска на договорните органи е да им овозможат на економските оператори пристап до сите информации кои се однесуваат на јавните набавки, а информациите треба да се достапни на сите заинтересирани страни во исто време и на ист начин. Со зголемената транспарентност се зголемува контролата врз начинот на трошење на парите на даночните обврзници.

Севкупниот процес на јавните набавки треба да биде конципиран на начин кој ќе овозможи **конкуренција меѓу понудувачите**. Пред се неопходни се соодветни критериуми за утврдување на способноста на економските оператори. Конкуренцијата овозможува добивање на поголем број на понуди, а со тоа и заштеда на јавните средства на државата.

Како крајна и логична цел е поставен принципот на **рационално и ефикасно искористување на средствата**. Имено, во услови на слободен пазар логично би било една од придобивките која се очекува да се постигне да биде ефективната алокација на средствата. Ова значи пред се да се добие најдобра вредност за потрошените пари (best value for money). Имено неопходно е да се направи споредба на трошоците направени при спроведувањето на постапката за доделување на договор за јавна набавка со економската ефикасност на предметот на набавката, односно треба да се добие пропорционалност

помеѓу трошоците на постапката и вредноста на склучениот договор. Добиената понуда со најниска цена не значи секогаш и највисока вредност за вложените пари. Имено, покрај цената треба да се земат во предвид и други критериуми како квалитетот, временскиот период, гаранцијата, пост-продажни сервиси итн.

Главни ризици при спроведување на постапките за јавни набавки

Ризикот за манипулации и коруптивни дејствија е присутен во сите фази од постапката, се до крајната реализација на конкретната набавка. Од моментот на планирање и подготовка надвор од очите на јавноста, кога службите кај договорниот орган воспоставуваат првични неформални контакти со пазарот, при спроведување на постапката, при евалуација на понудите како најчувствителен дел во постапката кога критериумите за евалуација може да бидат премногу субјективни, па се до моментот на носење одлука и доделениот договор за јавна набавка. Бројни се ризиците при реализацијата на договорот, кога постои можност за најголеми злоупотреби, далеку од очите на јавноста со опасност од воспоставување на корупциска спрега помеѓу лицата задолжени за следење на реализација на договорот на штета на договорниот орган. Затоа, треба да се воспостават јасни механизми за следење на реализацијата на договорот од страна на договорниот орган и негова контрола, во смисла кој е задолжен за следење на извршувањето на договорот, кој ги врши нарачките, кој врши квалитативен и квантитативен прием и сл.

Од друга страна можна е злоупотреба од страна на носителот на набавката (доцнење во испорака, несоодветен квалитет, замена на номинирани консултантски лица и сл.). Според тоа, особено важно прашање во сите фази од набавувањето е дали се знае кој е одговорен за кое дејствие, односно дали може јасно да се определи одговорноста на индивидуално ниво. Може да се изведе заклучок дека само ефикасно воспоставени механизми за јавни набавки ќе обезбедат одговорно однесување од страна на сите лица кои се вклучени во постапката за доделување на договор за јавна набавка.

Особено важно прашање во сите фази од набавувањето е да се знае кој е одговорен за кое дејствие, односно јасно да се определи одговорноста на индивидуално ниво.

Може да се изведе заклучок дека:

Само ефикасно воспоставени механизми за јавни набавки ќе обезбедат одговорно однесување од страна на сите лица кои се вклучени во постапката за доделување на договор за јавна набавка.